

ANNA STAROŚCIC

Instytut Filozofii

Filozofia otwarta na wiarę

W perspektywie działań zmierzających do przygotowania nowych zasad formacji kapłańskiej cieszy inicjatywa wydawnicza Wydziału Filozofii – seria Dydaktyka Filozofii. Jak bowiem pisał Jan Paweł II: „[...] wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich filozofia, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości” (*Fides et ratio* nr 3).

Panorama filozofii

Z początkiem nowego roku akademickiego ukazały się w Wydawnictwie KUL dwa kolejne tomy serii wydawniczej Dydaktyka Filozofii, poświęcone centralnej dla filozofii problematyce metafizyki i wyrastającej z niej filozofii Boga. Ta, wydawana od 2010 r., seria jest ciągiem wprowadzeń poświęconych poszczególnym dyscyplinom filozoficznym. Przygotowuje ją Wydział Filozofii KUL pod auspicjami Sekcji Filozoficznej Wykładowców Uczelni Katolickich, działającej przy Radzie Naukowej Konferencji Episkopatu Polski. Instytucjonalna zbieżność nie jest tu przypadkowa. Sekcja powstała w 1958 r., kiedy to Komisja Episkopatu Polski ds. Nauki powierzyła ks. prof. Józefowi Pastuszce, pierwszemu dziekanowi Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, organizację Zjazdu Rektorów i Profesorów Zakładów Teologicznych w Polsce. Także później Sekcją kierowali zwykle profesorowie, a najczęściej aktualni lub byli dziekani Wydziału Filozofii KUL. Po ks. Pastuszce, który przewodniczył jej w latach 1958-1976, kierownictwo objął dziekan Wydziału Filozofii ks. prof. Stanisław Kamiński, pełniący tę funkcję do śmierci w 1986 r. Po nim Sekcję prowadzili: prof. Mieczysław Albert Krąpiec OP, dziekan Wydziału Filozofii i rektor KUL (1986-1988), bp prof. Bohdan Bejze (ATK, 1988-1996) i metodolog nauki z KUL prof. Andrzej Bronk SVD (1996-2009). Aktualnie kieruje nią ks. prof. Stanisław Janeczek, były dziekan Wydziału Filozofii, będący jednocześnie pomysłodawcą i redaktorem serii Dydaktyka Filozofii. W zależności od problematyki poszczególnych tomów ich współredaktorami są również pracownicy Wydziału Filozofii KUL.

Wspomniana seria jest znacząco rozbudowanym pokłosem organizowanych na KUL dorocznych spotkań Sekcji Filozoficznej Wykładowców Uczelni Katolickich, podejmujących problematykę nauczania głównych dyscyplin filozoficznych w uczelniach katolickich. Dotychczas ukazało się 7 obszernych tomów, o łącznej objętości około 5000 stron (www.kul.pl/dydaktyka_filozofii): *Antropologia* (2010); *Filozofia religii* (2012); *Filozofia*

przyrody (2013); *Epistemologia* (2015); *Etyka*, cz. 1: *Koncepcje etyki*, cz. 2: *Filozoficzna etyka życia spełnionego* (2016); *Metafizyka*, cz. 1: *Koncepcje metafizyki*, cz. 2: *Zarys teorii bytu* (2017); *Filozofia Boga*, cz. 1: *Poszukiwanie Boga*, cz. 2: *Odkrywanie Boga* (2017). Na rok przyszły przygotowywane są wprowadzenia do logiki i metodologii nauk. Planowane jest nadto opublikowanie tomów z zakresu historii filozofii, filozofii kultury oraz filozofii społecznej. Tomy ukazują się w formie papierowej i elektronicznej, dzięki czemu (podobnie jak wydawane przez Wydział Filozofii i TN KUL „Roczniki Filozoficzne”) mogły zostać udostępnione w prestiżowej bazie JSTOR, by pełnie zapewnić obecność polskiej myśli filozoficznej w obiegu międzynarodowym (<https://www.jstor.org/publisher/jopaicaunlunfaph>).

Wobec wyzwań współczesności

Poszczególne tomy serii Dydaktyka Filozofii prezentują pogłębioną wizję kolejnych dyscyplin filozoficznych z wyakcentowaniem całokształtu najnowszych dyskusji. Dbając o racjonalność filozoficznego dyskursu, seria ta programowo wskazuje na potrzebę otwarcia filozofii na wiarę religijną. Nic więc dziwnego, że przede wszystkim jest adresowana do nauczających filozofii w uczelniach katolickich, a ponieważ ma ambitnie zarysować całokształt problematyki filozoficznej, jest też adresowana do szerszego kręgu czytelników.

Choć w serii dominuje perspektywa właściwa długiej i zróżnicowanej tradycji filozofii chrześcijańskiej, to jednak obecna jest też w niej prezentacja światopoglądowych odniesień filozofii różnych od doktryny chrześcijańskiej, formułowanych przez przedstawicieli innych opcji ideowych. W ten sposób seria usiłuje ubogacić dyskurs filozoficzny o całościową prezentację filozofii w duchu długiej tradycji filozofii klasycznej, dążąc zarazem do przezwyciężenia wpływowego obecnie podejścia naturalistycznego, prowadzącego do redukcjonizmu filozoficznego i ideowego. Dydaktyka Filozofii podkreśla mądrościowe i społeczne funkcje filozofii, przede wszystkim

ze względu na jej inspirującą, porządkującą i integrującą rolę w kształtowaniu światopoglądu, a także w kulturze i życiu społecznym.

Poszczególne tomy ukazują ścisły związek dyscyplin filozoficznych z innymi naukami, w tym – odpowiadając na roszczenia tzw. trzeciej kultury – z naukami matematyczno-przyrodniczymi, czego przejawem jest choćby dzisiejsza popularność kognitywistyki. Nieodłącznym elementem każdej pozycji jest część prezentująca praktykę dydaktyczną w zakresie omawianej dyscypliny, z wyakcentowaniem statusu metodologicznego i struktury wykładu danego przedmiotu, uwzględniającej dobór i układ zagadnień oraz sposób ich przedstawienia.

Autorami poszczególnych artykułów są najlepsi polscy filozofowie reprezentujący wszystkie środowiska akademickie w Polsce, co sprawia, że Dydaktyka Filozofii może być użyteczna na studiach prowadzonych także w innych niż katolickie ośrodkach akademickich. Bogate spektrum prezentowanych przez nich nurtów filozoficznych oraz opcji światopoglądowych gwarantuje programową otwartość na aktualny pluralizm filozoficzny, bynajmniej nie lekceważąc płynących z niego zagrożeń. Zobiektywizowana prezentacja poszczególnych problemów czy subdyscyplin filozoficznych przez zwolenników właściwej im opcji filozoficznej urzeczywistnia ideały głoszone w encyklice *Fides et ratio* przez Jana Pawła II, który przestrzega przed niebezpieczeństwem „częstej pokusy utożsamiania jednego tylko wybranego nurtu z całą filozofią”, „nadając własnej wizji niedoskonałej i zawężonej przez wybór określonej perspektywy rangę interpretacji uniwersalnej” (nr 4). Dzięki temu seria uczestniczy w aktualnych dyskusjach co do treści i formy akademickiego studium filozofii.

Ratio studiorum

Seria Dydaktyka Filozofii, odpowiednio do misji KUL wobec Kościoła w Polsce, wpisuje się wprost w aktualną troskę Kościoła powszechnego o dostosowanie do współczesnych wyzwań kulturowych i społecznych studiów przygotowujących do kapłaństwa. Znaczenie filozofii w tym procesie podkreślił już *Dekret o reformie kościelnych studiów w zakresie filozofii*, wydany w 2011 r. przez Kongregację Edukacji Katolickiej. Dokument ten przywołuje stanowczą opinię papieża Benedykta XVI, że „[...] kryzys teologii posoborowej jest w dużej mierze kryzysem jej podstaw filozoficznych. [...] Gdy podstawy filozofii nie są jasne, teologii zaczyna brakować gruntu pod nogami. Nie wiadomo wtedy, jak dalece człowiek poznaje naprawdę rzeczywistość, a co za tym idzie, jakie są podstawy, na których może się oprzeć w myśleniu i mówieniu” (nr 9). Nic dziwnego, że *Dekret* dba nie tylko o zabezpieczenie szerszego niż we wcześniejszej praktyce miejsca filozofii w studiach seminaryjnych, ale nawet wymaga, by w uczelniach katolickich wydziały teologii przygotowywały program realizowanego w jego ramach kursu filozofii „w ścisłej współpracy z wydziałem filozofii” (nr 4), o ile taki znajduje się w strukturze uczelni.

Normy *Dekretu* urzeczywistniają zalecenia dotyczące formacji przygotowującej do kapłaństwa

wydane w 2016 r. przez Kongregację ds. Duchowieństwa, a opublikowane przez „L'Osservatore Romano” i wydawnictwo Pallottinum w języku polskim jako *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Do wymogów tych dostosować się mają polskie seminaria, stąd też decyzją abpa Wojciecha Polaka, kierującego Komisją Duchowieństwa Konferencji Episkopatu Polski, została powołana grupa do spraw przygotowania *Ratio studiorum*, a w jej skład z ramienia KUL weszli ks. prof. dr hab. Stanisław Janeczek i ks. dr hab. Bogusław Migut, prof. KUL.

Ratio fundamentalis, dbając o harmonijny i integralny przebieg seminaryjnej formacji intelektualnej (nr 153), troszczy się o relatywną autonomię każdego z elementów tej formacji, przez co nie utożsamia jej ze studiami teologicznymi, ale omawia komplementarnie pojęte „studia filozoficzne” i „studia teologiczne”, „studia filozofii i teologii” czy „sześćdziesięcioletnie studia filozoficzno-teologiczne” (*Wprowadzenie*, s. 6). W konsekwencji mówi o „etapie studiów filozoficznych”, analogicznie jak o „etapie studiów teologicznych”, przy czym każdemu z nich właściwa jest odrębna formacja religijno-duchowa (nr 57). Tym samym *Ratio fundamentalis* przestrzega przed instrumentalizacją filozofii przez studium teologii, wymagając przy tym, by filozoficzny etap formacji do kapłaństwa był „[...] należycie doceniony i rozumiany w świetle swoich specyficznych celów, a nie był postrzegany po prostu jako »obowiązkowe przejście« w celu przystąpienia do studiów teologicznych” (nr 66).

Tak integralnie pojęta formacja intelektualna, zapewniająca „kompetencje seminarzystów w zakresie filozoficznym i teologicznym” (nr 116), jest niezbędna nie tylko po to, by „mogli oni głosić w sposób wiarygodny i zrozumiały dzisiejszemu człowiekowi orędzie ewangeliczne”, ale też „podejmować z korzyścią dialog ze współczesnym światem i bronić z pomocą światła rozumu prawdziwości wiary, ukazując jej piękno” (nr 116).

Ta całościowa wizja kapłaństwa wpisuje się w integralną wizję misji Kościoła, o czym przypominają redaktorzy tomu *Metafizyka*, przywołując wprowadzenie emerytowanego papieża Benedykta XVI do tomu *La fede e il bene comune. Offerta cristiana alla società contemporanea (Wiara i dobro wspólne)*, 2015) Tarcisio Bertone, byłego watykańskiego sekretarza stanu. Benedykt XVI postuluje poszerzenie tradycyjnego rozumienia duszpasterstwa jako „pełnienia wobec wiernych posługi udzielania sakramentów i głoszenia Słowa Bożego” o „wymiar intelektualny”. Kościół nie może się przecież skupiać tylko na „opiece nad wiernymi i tymi, którzy bezpośrednio poszukują wiary, posługa duszpasterza nie może ograniczać się do samego Kościoła”, skoro bowiem „Kościół jest częścią świata”, stąd „może we właściwy sposób pełnić swą posługę tylko wtedy, gdy otaczać będzie opieką cały świat”. Dlatego też, „tylko wtedy, gdy Kościół wykroczy poza samego siebie i weźmie na siebie odpowiedzialność za całą ludzkość”, wypełni swą integralnie pojętą misję apostołską.